

1

Jerusalem døde i den varme solen. Det var som byen var i ferd med å råtne under de tusener av kroppar som lå der de hadde falt i de harde gatekampene. En truende, varm vind blåste fra sørøst og trakk med seg stanken av forråtnelse. Utenfor bymurene ventet døden personlig i Titus, Vespasians sønn, og seksti tusen legionærer som ivret etter å innta Guds by.

Selv før romerne krysset Tornedalen og slo leir ved Oljeberget, var det fraksjoner innenfor Jerusalems murer som forberedte veien for byens ødeleggelse.

Jødiske røvere, som nå rømte som rotter for de romerske legionærene, hadde nylig plyndret Jerusalem og myrdet en hel del av byens fremste borgere. De hadde også inntatt templet. De kastet lodd om presteembetet og gjorde bønnens hus til en markeds plass for overgrep og tyranni.

Like bak røverne kom opprørerne og selotene. Ledet av rivaliserende ledere – Johannes, Simon og Eleasar – raste striden mellom de forskjellige fraksjonene innenfor de tre murene. Besatt som de var av maktsyke og ærgjerrighet, hogg de Jerusalem i blodige biter.

Eleasar brøt både sabbaten og Guds lover da han stormet Antonia-tårnet og myrdet de romerske soldatene som befant seg der. Seloter herjet og myrdet tusener som forsøkte å få den lidende byen til å fungere igjen. Ulovlige tribunaler ble reist, og menneskers og Guds lover ble hånet da hundrevis av uskyldige menn og kvinner ble myrdet. Kornlagere ble brent. Hungersnøden banket på døren.

I sin fortvilelse ba rettferdige jøder inntrengende om at romerne måtte angripe byen deres. Disse jødene trodde nemlig at da, og bare da, ville fraksjonene i Jerusalem forene seg i én sak: frihet fra Rom.

Romerne kom. De løftet sine forhatte banner, og krigsropene

gjaltet over hele Judea. De tok Gadara, Jotapata, Beerseba, Jeriko og Cæsarea.

De mektige legionene marsjerte i fotsporene til gudfryktige pilegrimer som kom fra alle kanter der jøder oppholdt seg, for å tilbe og feire de usyrede brøds høytid – påskefesten. Titusener av uskyldige mennesker strømmet inn i byen og oppdaget snart at de befant seg midt i en borgerkrig. Selotene stengte portene og fanget dem innenfor murene. Romerne rykket mot byen, og ødeleggelsens uhyggelige lyder ga ekko over Kedrondalen mot Jerusalems murer. Titus beleiret den gamle, hellige byen, fast besluttet på å sette inn et dødsstøt mot det jødiske opprøret. Det skulle slås ned for aldri mer å dukke opp igjen.

Josefus, den jødiske generalen i det falne Jotapata, som var blitt tatt til fange av romerne, gråt og skrek fra toppen av den første muren som legionærene inntok. Med Titus' tillatelse fikk han lov til å bønnfalle sitt folk om at de måtte omvende seg. Han advarte dem og sa at Gud var imot dem, at profetiene om ødeleggelse var i ferd med å gå i oppfyllelse. De få som hørte på ham og klarte å unnsnippe selotene, kom seg over til de griske syrerne, som skar dem opp fordi de hadde mistanker om at de hadde slukt gull før de forlot byen. De som ikke hørte på Josefus, led under romernes fryktelige krigsmaskin. Da Titus hadde meiet ned alt i mils omkrets, satte han opp kastemaskiner som slynget utallige spyd, steiner og til og med fanger inn i byen.

Byen vred seg i dødskrampe – fra det øvre torget til det nedre Akra og Ostehandlernes dal imellom.

Inne i Guds store tempel hadde opprørslederen Johannes smeltet de gylne kar til seg selv. De rettferdige gråt over Jerusalem, kongers brud, profeters mor, hyrdekongen Davids hjem. Nå ble den revet i stykker av sitt eget folk. Den lå der hjelpeløs og utmattet og ventet bare på dødsstøtet fra de forhatte hedningene.

Anarkiet ødela Sion, og Rom var alltid rede til å knuse anarkiet. Når som helst. Hvor som helst.

Hadassa holdt omkring moren. Tårene glitret i øynene mens hun strøk det svarte håret vekk fra morens bleke, trette ansikt. Moren hadde engang vært en vakker kvinne. Hadassa husket at hun pleide å la håret falle nedover ryggen. Det glinset i tykke bølger. Pappa kalte det for hennes krone. Nå var det matt og stritt. De engang så røde kinnene var bleke og innsunkne. Magen hadde svellet ut på grunn av dårlig ernæring. Ben i legger og armer stakk ut under den grå kjolen.

Hadassa løftet morens hånd og kysset henne ømt. Hånden føltet som en klo, kald og ufølsom. «Mamma?» Ikke noe svar. Hadassa så bort på sin yngste søster, Lea, som lå på et skittent teppe i et hjørne. Hun var glad for at søsteren sov. Da glemte hun sulten en kort stund.

Hadassa strøk moren over håret igjen. Stillheten senket seg over henne. Smerten i den tomme magen var nesten ikke til å holde ut. Dagen før hadde hun grått bittert da moren takket Gud for måltidet som Markus hadde klart å skaffe dem – skinn fra skjoldet til en død romersk soldat.

Hvor lenge ville det vare før de alle var døde?

Mens hun satt der i stillheten og tenkte, syntes hun ennå hun hørte farens faste, men vennlige stemme: «Det er ikke mulig for mennesker å unngå sin skjebne, selv om de ser den på forhånd.»

Hananja hadde sagt dette for noen uker siden, men nå føltes det som en evighet. Han hadde bedt hele den formiddagen, og hun hadde vært så redd. Hun visste hva han ville gjøre; det samme som han alltid hadde gjort før. Han ville gå ut til de vantro og fortelle dem om Messias, Jesus fra Nasaret.

«Hvorfor må du gå og forkynne for disse menneskene? De drepte deg nesten forrige gang.»

«Disse menneskene, Hadassa? Det er dine slektninger. Jeg er en benjaminitt.» Hun følte ennå den kjærlige berøringen av hånden hans mot kinnnet. «Vi må benytte enhver anledning til å tale sannheten og forkynne fred. Spesielt nå. Det er mange som har liten tid igjen.»

Hun hadde klynget seg til ham. «Vær så snill, ikke gå, far. Du vet hva som vil skje. Hva skal vi gjøre uten deg? Du kan ikke gi dem fred. Det blir ikke fred her!»

«Det er ikke denne verdens fred jeg forkynner, Hadassa, men Guds. Det vet du.» Han holdt henne tett inntil seg. «Hysj, barn, ikke gråt.»

Hun ville ikke gi slipp på ham. Hun visste at de ville ikke høre, de ønsket ikke å høre det han hadde å si. Simons menn ville drepe ham så folk så det, til skrekk og advarsel for alle som forkynte fred. Det hadde hendt med andre.

«Jeg må gå.» Med kjærlig blick så han henne inn i øynene og tok henne under haken. «Uansett hva som skjer med meg, er Herren alltid med deg.» Han kysset og omfavnet henne før han gjorde det samme med de to andre barna. «Markus, du blir her sammen med din mor og dine søstre.»

Da han omfavnet moren, hadde Hadassa tryglet henne: «Ikke la ham gå! Ikke denne gangen!»

«Hysj, Hadassa! Du må ikke gå i rette med din far.»

Morens irettesettelse smertet, selv om den ble sagt med vennlig røst. Moren hadde ofte sagt at hvis vi ikke tjener Herren, tjener vi den onde, selv om vi ikke er klar over det. Hadassa kjempet med tårene. Hun sa ikke mer.

Rebekka hadde lagt hodet mot mannens grå skjegg. Hun visste at Hadassa hadde rett. Han kom kanskje ikke hjem igjen, antagelig gjorde han ikke det. Men hvis det var Guds vilje, kunne en sjel bli frelst fordi han var villig til å gå. En sjel var mye verd. Øynene hennes fyltes av tårer. Hun verken kunne eller våget å si mer. Hadde hun gjort det, ville hun vel bedt, som Hadassa, at han ble i ro i deres lille, trygge hus. Hananja visste bedre enn hun hva Herrens vilje var. Han hadde lagt hånden sin på hennes, og hun gjorde sitt beste for ikke å gråte.

«Glem ikke Herren, Rebekka,» sa han alvorlig. «Vi er ett i ham.» Han kom aldri hjem igjen.

Hadassa lente seg beskyttende over moren, redd for at hun skulle miste henne også. «Mor?» Fremdeles var det ikke svar å få. Pusten var svak, ansiktet askegrått. Hvorfor ble Markus så lenge borte? Han hadde gått ved daggry. Herren ville vel ikke tillate at han også ble borte?

I stillheten som hersket i det lille rommet, vokste Hadassas frykt.

Hun strøk moren åndsfraværende over håret. *Vær så snill, Gud! Vær så snill!* Hun hadde ikke ord, i hvert fall ikke noen som lød fornuftig. Det var bare dype sukk fra sjelen. *Vær så snill!* Drep oss av sult for romerne kommer med sine sverd, ellers vil vi dø på et kors! *Å, Gud! Gud!* Hun klarte ikke å legge flere ord i bønnen. Hun følte seg fullstendig hjelpeløs og var fortvilet. *Hjelp oss!*

Hvorfor reiste de til denne byen? Hun hatet Jerusalem.

Hadassa kjempet mot fortvilelsen som mer og mer fikk makt over henne. Det følte som en fysisk byrde som trakk henne ned mot en mørk avgrunn. Hun prøvde å tenke på bedre dager, lykkeligere øyeblikk, men hun klarte ikke å holde fast på tanken.

Hun tenkte på den gangen for flere måneder siden da de dro fra Galilea. De hadde aldri regnet med at de skulle bli fanger i byen. Kvelden før de dro inn i Jerusalem, hadde faren slått leir i en åsside med utsikt mot Moriafjellet, der Abraham nesten hadde ofret Isak. Han fortalte dem historier fra barndommen. Som gutt bodde han like utenfor den store byen. Han snakket til langt på natt om Moses og loven. Det var barnelærdommen hans. Han fortalte om profetene, og han fortalte om Jesus Kristus.

Hadassa hadde sovnet. Hun hadde drømt om da Jesus mettet de fem tusen med brødene og fiskene til den lille gutten.

Hun husket at faren vekket familien ved dag gry. Da solen steg opp, fikk den alt til å stråle – marmoren og gullet i templet kunne ses i vid omkrets. Hadassa kunne ennå føle ærefrykten i seg. «Så vakkert det er, far,» hadde hun sagt.

«Ja,» sa han alvorlig. «Men ofte blir det vakre ødelagt av mye skittent og syndig.»

Til tross for forfølgelsen og farene som ventet dem i Jerusalem, var faren full av forventning og glede da de nådde byens porter. Kanskje hans landsmenn ville høre på ham denne gangen. Kanskje noen ville gi sitt hjerte til den oppstandne Herre.

Det var ikke mange igjen i Jerusalem av dem som holdt seg til Veien. Mange var fengslet, noen steinet, andre forvist. Lasarus og søstrene hans og Maria Magdalena var forvist fra byen. Apostelen Johannes, som var en nær venn av familien, hadde forlatt Jerusalem

to år tidligere, og han tok Herrens mor med seg. Men Hadassas far ble. En gang i året dro han inn i byen sammen med familien for å samles med noen andre troende på en øvre sal. Her brøt de brødet og drakk vinen sammen, slik Herren Jesus hadde gjort kvelden før han ble korsfestet. Dette året var det Simeon Bar-Adonja som hadde tjent ved bordet:

«Lammet, det usyrede brødet og påskens bitre urter har like stor betydning for oss som for våre jødiske brødre og søstre. Herren gir seg til kjenne i alt. Han er det fullkomne Guds lam, som selv var uten synd, men som tok våre synder med all deres bitterhet på seg. Akkurat som de fangne jødene i Egypt ble bedt om å stryke lammets blod på dørstolpene, slik at Guds vrede og dom skulle gå forbi dem, har Jesus utgytt sitt blod for oss, så vi kan stå rene for Gud i den kommende dom. Vi er Abrahams sønner og døtre, for det er ved tro på Herren vi er frelst ved hans nåde.»

I de tre dagene som fulgte, fastet de og ba og gjentok Jesu lære. På den tredje dagen sang de og frydet seg. Enda en gang brøt de brødet til minne om Jesu oppstandelse. Og hvert år, de siste timene de var samlet, fortalte faren sin egen historie. Dette året hadde ikke vært noe unntak. De fleste hadde hørt historien mange ganger før, men det var alltid noen som var nye i troen. Det var dem han talte til.

Den enkle mannen sto der med sitt grå hår og skjegg. De mørke øynene strålte av lys og oppriktighet. Det var ikke noe bemerkelsesverdig ved ham. Selv når han talte, virket han ordinær. Det var berøringen av Guds hånd som gjorde ham annerledes.

«Min far var en god mann, en benjaminitt som elsket Gud og lærte oss Moseloven,» begynte han rolig mens han betraktet dem som var samlet. «Han var kjøpmann og bodde i nærheten av Jerusalem. Han giftet seg med min mor, som var datter av en fattig mann. Vi var verken rike eller fattige. Far takket alltid Gud og ga ham æren for alt vi fikk.

Når påsken kom, stengte vi den lille butikken og dro inn i byen. Mor bodde hos venner og laget i stand påskemåltidet. Far og jeg tilbrakte tiden i templet. Å høre Guds ord var mat for meg, og jeg drømte om å bli skriftlærd, men slik skulle det ikke gå. Da jeg var

fjorten år, døde min far, og ettersom jeg verken hadde brødre eller søstre, var det nødvendig at jeg overtok forretningen. Det var vanskelige tider, og jeg var ung og uerfaren, men Gud var god. Han sørget for oss.»

Han lukket øynene. «Så ble jeg svært syk av feber. Jeg var døden nær. Jeg hørte at mor gråt og ropte til Gud. 'Herre,' ba jeg, 'la meg ikke dø. Min mor trenger meg. Uten meg blir hun helt alene i verden. Hun har ingen til å sørge for seg. Ikke hent meg nå!' Men døden kom. Den omsluttet meg som et kaldt mørke og holdt meg i sin favn.» Nå var det helt stille i rommet. Alle lyttet i åndeløs spenning.

Selv om Hadassa hadde hørt faren fortelle dette mange ganger, ble hun aldri trett av å høre det igjen. Historien ble aldri gammel. Mens faren talte, følte hun uhyggen og mørket som hadde overveldet ham. Hun trakk bena opp til seg der hun satt, som om hun frøs.

«Min mor fortalte at hun og noen venner var på vei til graven med meg da Jesus passerte. Herren hørte at mor gråt og syntes synd på henne. Mor visste ikke hvem denne mannen var som stanset begravelsesfølget, men hun så at mye folk fulgte ham, disipler så vel som syke og krøplinger. Da skjønnte hun hvem det var, for han rørte ved meg, og jeg sto opp.»

Hadassa hadde mest lyst til å reise seg og rope høyt av glede. Noen av dem som satt der, begynte å gråte. Ansiktene bar preg av både undring og ærefrykt. Andre ville røre ved faren, legge hendene på en mann som var blitt vekket opp fra de døde av Kristus Jesus. Og de hadde så mange spørsmål. Hvordan følt det å oppstå? Snakket du med ham? Hva sa han til deg? Hvordan så han ut?

Her på den øvre salen, sammen med alle de troende, hadde Hadassa følt seg trygg. Hun kjente seg sterk. Her følte hun Guds nærvær og hans kjærlighet. «Han rørte ved meg, og jeg sto opp.» Guds makt var sterkere enn alt annet.

Etter samlingen forlot de den øvre salen, og da faren fulgte dem tilbake til det lille huset de bodde i, begynte Hadassas frykt å melde seg igjen. Hun ba alltid om at faren måtte fortsette å forkynne. Når han fortalte de troende det han hadde opplevd, både gråt og lo de. Men de vantro spottet ham. Den tryggheten og roen hun følte

sammen med de andre troende, ble borte når hun så faren stå foran en folkemengde og hørte spottordene deres.

«Hør på meg, Judas menn!» kunne han rope når han ville trekke folk til seg. «Hør på de gode nyhetene jeg har å fortelle dere.»

Til å begynne med hørte de på ham. Mannen var gammel, og de var nysgjerrige. Profeter var alltid en attraksjon. Nå var han ikke like veltalende som de religiøse lederne, han talte rett ut fra hjertet. Og alltid endte det med at folk lo av ham og spottet ham. Noen kastet råtnete grønnsaker og frukt, andre ropte at han var gal. Det var også noen som ble rasende da han fortalte historien om at han var vekket opp fra de døde. De kalte ham en løgner og en gudsbespotter.

To år tidligere hadde han blitt så mishandlet og slått at to venner måtte bære ham tilbake til det lille huset de alltid leide når de var i byen. Elkana og Benaja hadde prøvd å få ham på andre tanker.

«Hananja, du må ikke komme hit mer,» hadde Elkana sagt. «Pres-tene vet hvem du er, og de vil stoppe munnen på deg. De er ikke så dumme at de stiller deg for retten, men det er mange onde mennesker som gjør hva som helst for en sekel. Rist Jerusalems støv av dine sko, og dra til et sted der budskapet blir tatt imot.»

«Hvor skulle jeg ellers være enn der min Herre døde og oppsto?»

«Mange av dem som vitnet om hans oppstandelse, har flyktet fra fengsel og død og fariseernes hevn,» sa Benaja. «Til og med Lasarus har forlatt Judea.»

«Hvor reiste han?»

«Jeg har hørt at han tok søstrene sine og Maria fra Magdalena med til Gallia.»

«Jeg kan ikke forlate Judea. Uansett hva som skjer, vet jeg at det er her Herren vil ha meg.»

Benaja hadde tiet en liten stund. Nå nikket han. «Det får bli som Herren vil,» sa han.

Elkana var enig med ham. Han la en hånd på den gamle man-nens skulder.

«Selemot og Kyrus er her. De vil hjelpe deg når du er i Jerusalem. Jeg kommer til å ta med meg familien og flytte herfra. Benaja blir

med meg. Må Gud velsigne deg, Hananja. Vi kommer alltid til å be for deg og Rebekka og barna dine.»

Hadassa hadde grått. Håpet om å komme vekk fra denne farlige byen døde brått. Hun kjente seg svak i troen. Faren tilga alltid dem som spottet ham eller slo ham. Han ba om at de ikke måtte straffes med helvetes ild for det de gjorde mot ham. Ofte ba hun at Gud måtte sende ham til et annet sted enn Jerusalem; et lite, fredfullt sted der folk ville høre på ham.

«Hadassa, vi vet at alle ting samvirker til det gode for dem som elsker Gud, de som etter hans vilje er kalt,» sa moren ofte for å trøste henne.

«Hva har han igjen for at de slår ham? Det kan da ikke være noen velsignelse å bli spyttet på! Hvorfor skal vi ha det så vondt?» I de fredfulle høydene i Galilea, der den blå sjøen strakte seg ut foran henne og hun hadde liljene spredt utover landskapet bak seg, var det lett å tro på Guds kjærlighet. Hjemme, mellom disse høydene, var troen hennes sterk. Den varmet henne og fikk hjertet til å synge.

I Jerusalem var det verre. Også her klynget hun seg til troen, men det var som om hun ikke hadde fotfeste. Tvilen gnaget i henne hele tiden, og frykten tynget.

«Far, kan vi ikke tro uten at vi sier noe om det?»

«Vi er kalt til å være verdens lys.»

«De hater oss mer og mer for hvert år som går.»

«Det er hatet som er fienden, Hadassa, ikke folket.»

«Men det er folket som slår deg, far. Sa ikke Herren selv at vi ikke skulle kaste perler for svin?»

«Hvis jeg må dø for ham, Hadassa, vil jeg gjøre det med glede. Det jeg gjør, er til hans ære. Sannheten vender aldri tomhendt hjem igjen. Du må ha tro, Hadassa. Husk løftene. Vi tilhører Kristi legeme, og i Kristus har vi evig liv. Ingenting kan skille oss fra ham, ingen makt på jorden, ikke engang døden.»

Hun hadde lagt seg inntil ham. Den grove tunikaen hans kjentes hard mot ansiktshuden. «Hvorfor er det så mye enklere å tro hjemme enn her, far?»

«Fordi fienden vet hvor du er mest sårbar.» Han hadde lagt hån-

den sin over hennes. «Husker du historien om Josafat? Moabs og Ammons og Seirfjellenes folk kom imot ham med en veldig hær. Da kom Herrens Ånd over Jahasiel, og Gud talte gjennom ham: Frykt ikke! Denne store hæren skal dere ikke være redde for. For denne krigen er ikke deres, men Guds. Mens de sang og lovpriste Gud, sørget Herren for et bakholdsangrep mot fienden. Om morgenen, da israelittene kom ut og så utover dalen, så de døde kroppar overalt. Ingen slapp unna. Israelittene hadde ikke engang løftet en hånd i slaget, likevel seiret de.»

Så hadde han kysset henne på hodet. «Stå fast i Herren, Hadassa. Stå fast og la Gud stride for deg. Prøv aldri å kjempe alene.»

Hadassa sukket. Hun prøvde å drive de vonde tankene vekk. Hun savnet farens råd i ensomheten. Hvis hun trodde alt han hadde lært henne, kunne hun glede seg over at han var hjemme hos Herren nå. I stedet sørget hun. Det kom over henne i bølger og spredte en forvirrende angst og uro.

Hvorfor hadde faren gjort seg til en dåre for Kristus? Folk ville ikke høre på ham. De nektet å tro. Det han sa, ergret dem. De ble sinte. Hvorfor kunne han ikke for en gangs skyld ha holdt seg i ro og blitt i huset? Her var de i hvert fall trygge. Hadde han gjort det, ville han fremdeles levd. Han kunne gitt dem håp. Nå måtte de kjempe alene. Hvorfor hadde han ikke vært fornuftig bare denne ene gangen og ventet til stormen hadde lagt seg?

Døren åpnet seg langsomt, og Hadassa skvatt til av frykt. Røvere hadde brutt seg inn i flere hus lenger nede i gaten, og de kunne myrde et menneske for et stykke brød. Men det var Markus som kom. Hun sukket lettet, glad for å se ham.

«Jeg har vært så redd for deg,» hvisket hun. «Du har vært borte i flere timer.»

Han lukket døren etter seg og støttet seg mot veggen, helt utkjørt.

«Har du funnet noe?» Hun ventet. Uansett hva han hadde funnet, måtte han gjemme det så godt han kunne, ellers kunne han bli overfalt.

Markus sendte henne et bedrøvet blikk. «Ingenting. Ingenting i det hele tatt. Ikke en utslitt sko, ikke engang en skinnbit fra skjoldet

til en død soldat. Ingenting.» Han begynte å gråte. Den unge gutten skalv.

«Hysj! Du vekker Lea og mamma.» Hadassa la moren forsiktig bakover og gikk bort til ham. Hun la armene rundt ham og hvilte hodet mot brystet hans. «Du gjorde det du kunne, Markus. Det vet jeg.»

«Kanskje Gud vil at vi skal dø.»

«Jeg er ikke sikker på om jeg er interessert i å vite Guds vilje lenger,» svarte hun uten å tenke seg om. Tårene kom. «Mamma sa at Herren vil sørge for oss ...» Lenger kom hun ikke. Troen var så svak. Hun var ikke som far eller mor. Til og med unge Lea, elsket Herren av hele sitt hjerte. Markus lot også til å akseptere døden. Hvorfor var det alltid hun som stilte spørsmål og tvilte?

Tro på Gud! Tro på Gud! Når du ikke har noe annet, så tro!

Markus trakk henne ut av de dystre tankene. «De kaster lik ned i Wadi El Rabadi bak det hellige templet, Hadassa. Tusenvis.»

Hadassa husket uhyggen fra Hinnoms dal. Det var der Jerusalem dumpet døde og urene dyr og nattens urenheter. Store kurver med hover, innvoller og andre dyrerester fra templet ble kastet her. Det krydde av rotter og åtselugler, og det hendte at vinden førte stanken med seg innover byen. Far kalte dalen for Gehenna. Det var ikke langt fra stedet der de korsfestet Jesus.

Markus strøk seg over håret. «Jeg var redd for å gå nærmere.» Hadassa lukket øynene. Spørsmålet dukket opp mot hennes vilje.

Hadde de kastet farens døde kropp der for at den skulle råtne i den brennende solen? Hun bet seg i leppene og prøvde å tvinge tanken på flukt.

«Jeg så Titus,» fortsatte Markus. «Han red i spissen for noen av sine menn. Da han så likene, ropte han høyt. Jeg hørte ikke hva han sa, men noen mente at han påkalte Jahve for å si at dette ikke var hans skyld.»

«Tror du han viser medynk, hvis byen overgir seg nå?»

«Hvis han greier å stagge mennene sine. De hater jødene og vil helst utrydde dem.»

«Da blir vi også drept.» Hun skalv. «De ser ikke forskjell på dem som følger Veien og selotene, gjør de vel? Om det er oppviglere eller

rettferdige jøder eller kristne spiller ingen rolle for dem.» Øynene var fulle av tårer. «Er dette Guds vilje, Markus?»

«Far sa at det var ikke Guds vilje at noen skulle lide.»

«Hvorfor må vi lide da?»

«Vi må høste det vi har sådd i vår egen åker, og det er synden som hersker i denne verden. Jesus tilga røveren, men han tok ham ikke ned av korset.» Han strøk seg med hånden over håret. «Jeg er ikke så klok som far. Jeg har ikke svar på alle hvorfor, men jeg vet at det er håp.»

«Hvilket håp, Markus? Jeg ser ikke noe håp.»

«Gud har alltid latt det bli en rest tilbake.»

Beleiringen fortsatte. Selv om livet i Jerusalem ebbet ut, lot det ikke til at jødernes motstandskraft ble svekket. Hadassa holdt seg inne i det lille huset. En dag hørte hun en mann løpe skrikende nedover gaten: «De har besteget muren!»

Da Markus gikk ut for å undersøke hva som var skjedd, ble Lea hysterisk. Hadassa trakk henne tett inntil seg. Hun var på randen av et sammenbrudd selv, men prøvde likevel å berolige den yngre søsteren.

«Alt ordner seg, Lea. Ta det med ro.» Ordene virket meningsløse i hennes egne ører. «Herren våker over oss,» sa hun og strøk søsteren over håret.

Mens verden raste omkring dem, hadde hun en følelse av at hun prøvde å trøste med vakre løgner. Hadassa kastet et blick på moren og kjente tårene komme. Moren smilte svakt, som for å forsikre henne om at det var sant det hun sa, men hun følte ikke at det hjalp. Hvordan skulle det gå med dem?

Da Markus kom tilbake, kunne han fortelle at striden nå raste innenfor murene. Jødene hadde imidlertid overtaket for øyeblikket og drev romerne tilbake.

Men den natten snek ti legionærer seg gjennom ruinene og inn tok Antoniatårnet i ly av mørket. Slaget sto nå om inngangen til det hellige templet. Selv om romerne ble drevet tilbake, klarte de å få et fotfeste ved tårnet og ved den åpne hedningenes forgård. I et forsøk

på å splitte dem angrep selotene romerne ved Oljeberget. Det lyktes imidlertid ikke, og de ble meiet ned. Fangene ble korsfestet mot murene, så alle kunne se dem.

Igjen falt stillheten over byen. Et nytt, fryktelig rykte spredte seg da det ble snakket om at en sultende kvinne hadde spist sitt eget barn. Romerhatet slo ut i en styrke som man hittil ikke hadde ant eksisterte.

Josefus ropte igjen til sitt folk at Gud brukte romerne til å knuse dem, idet han oppfylte profetiene av Daniel og Jesus. Jødene samlet alt materiale de kunne komme over, og fylte alle sprekker og bresjer. Romerne var imidlertid ustoppelige. Jødene måtte vike, og romerne trengte seg helt inn i templet. Da satte jødene fyr på sitt hellige sted, og mange legionærer gikk under i flammene.

Titus fikk igjen kontroll over sine rasende soldater. Han ga ordre om at brannen skulle slokkes, men ikke før hadde de klart å berge templet, så angrep jødene på nytt. Denne gangen klarte ikke de romerske offiserene å stagge legionærene, som tørstet etter jødisk blod. De drepte alle som kom i deres vei, og satte i gang en storstilt plyndring av den beseirede byen.

Mennesker falt i hundrevis mens flammene slikket oppover det babylonske teppet, brodert med blått, skarlagensrødt og purpurfarget garn. Høyt oppe på tempeltaket ropte en falsk profet til folket at de skulle klatre opp til ham, så ville de bli berget. Folk skrek i smerter der de sto som levende fakler i gater og på plasser. Menn, kvinner og barn ble meiet ned med sverd. Romerne sparte ingen.

Hadassa prøvde å stenge alt dette ute fra sinn og tanker, men overalt hørtes dødens lyder. Moren døde den samme varme augustdagen som Jerusalem falt, og i to dager ventet Hadassa, Markus og Lea på at de romerske soldatene skulle finne dem og drepe dem slik de drepte alle andre.

Noen flyktet nedover den smale gaten. Andre skrek høyt idet de ble hogd ned. Hadassa hadde mest lyst til å løpe ut og rømme, men hvor skulle hun ta veien? Og hva med søsteren og broren? Hun presset seg inn mot veggen i det mørke rommet og holdt Lea tett inntil seg.

Det hørtes flere mannsstemmer. De ble sterkere og kom nærmere.

En dør ble knust ikke langt unna. Folk skrek, men den ene etter den andre ble brakt til taushet.

Matt og gusten strevde Markus seg på føttene. Han stilte seg ved døren og ba stille. Hadassa kjente at hjertet banket vilt. Den tomme magen snørte seg til en klump av smerte. Nå hørtes stemmene like utenfor. De snakket gresk. Tonefallet var foraktelig. Én ga ordre om å ransake de neste husene. En annen dør ble knust. Det hørtes flere skrik.

Lyden av skritt hørtes like utenfor døren. Hadassa trodde hun skulle sprenges. «Å, Gud ...»

«Lukk øynene, Hadassa,» sa Markus. Han virket merkelig rolig.

«Glem ikke Herren,» sa han idet døren for opp. Markus utstøtte et lite skrik og falt på kne. Et blodig sverd stakk ut fra ryggen hans og farget tunikaen rød. Lea skrek av full hals.

Den romerske soldaten sparket Markus og trakk til seg sverdet.

Hadassa fikk ikke fram en lyd. Hun stirret på mannen. Rustningen hans var støvet og flekket av brorens blod. Hadassa klarte ikke å bevege seg. Nå gikk mannen et skritt fram og løftet det blodige sverdet. Hadassa dyttet Lea ned og kastet seg over henne. Å, Gud, la det gå *fort*, ba hun. *La det gå fort!* Lea lå stille. Den eneste lyden som hørtes, var soldatens tunge pust, blandet med skrikene fra gaten.

Tertius grep hardere om sverdet og stirret ned på den unge piken som beskyttet en mindre pike. Han burde drepe dem begge og gjøre seg ferdig med det. Disse jødene var en pest og en plage for Rom. De spiste sine egne barn! Hvis de utryddet kvinnene, ville det ikke fødes flere krigere blant dem. Dette folket fortjente å bli utryddet. Han burde drepe dem og gjøre seg ferdig med det.

Hva var det som hindret ham?

Den eldste piken så på ham. Hun var liten og tynn. De mørke øynene, som virket altfor store i det askegrå ansiktet, røpet frykt. Men det var noe ved henne som berøvet ham evnen og styrken til å drepe. Han trakk pusten dypt.

Han forsøkte å minne seg selv om vennene han hadde mistet. Diokles var blitt drept av en stein mens de bygde beleiringsverkene. Malkenas falt da de brøt seg gjennom den første muren. Kapaneus

brant til døde da jødene satte fyr på sitt eget tempel. Albion led fremdeles på grunn av såret fra en jødisk pil.

Likevel klarte han ikke å motivere seg.

Skjelvende senket Tertius sverdet. Han fulgte nøye med om piken skulle bevege seg, samtidig kastet han et blikk rundt i rommet. Han så at det var en gutt han hadde drept. Gutten lå i en blodpøl ved siden av en kvinne. Hun virket fredfull, som om hun sov. Håret var gredd pent tilbake, og hendene lå foldet over brystet. Til forskjell fra dem som dumpet sine døde i wadien, hadde disse barna lagt moren til hvile med ærbødighet.

Han hadde hørt historien om kvinnen som spiste sitt eget barn, og det hadde gitt ytterligere næring til det jødehatet han hadde opparbeidet seg etter ti lange år i Judea. Han hadde ikke noe større ønske enn å utslette dem fra jordens overflate. De hadde ikke laget annet enn bråk for romerne, helt fra begynnelsen. De var opprørske og stolte, uvillige til å bøye seg for noen annen enn deres ene, sanne gud.

En sann gud. Tertius vred munnen foraktelig. De var noen store tosker, alle sammen. Å tro på en gud var ikke bare latterlig, det var usivilisert. Og med all deres hellige protest og stahet var de en barbarisk rase. Se nå hva de hadde gjort med sitt eget tempel.

Hvor mange jøder hadde han drept de siste fem månedene? Han hadde ikke brydd seg med å holde telling på det der han gikk fra hus til hus, drevet av blodtørst, og jaget dem som om de var dyr. Han hadde likt det. For hver jøde han drepte, var det som om han betalte dem igjen for det de hadde gjort mot kameratene hans.

Hvorfor nølte han nå? Hvorfor denne medlidenhet med en jødepике? Det mest barmhjertige var å drepe henne og befri henne fra elendigheten. Hun var så tynn på grunn av matmangel at han kunne blåse henne overende. Han gikk et skritt nærmere. Han kunne drepe begge pikene med ett støt.

Piken ventet. Det var opplagt at hun var skrekkslagen, men likevel ba hun ikke om nåde, slik så mange andre hadde gjort. Både hun og barnet som lå under henne, var stille. De bare lå og ventet.

Tertius følte seg svak og uvel. Han vred på seg. Så bannet han og

stakk sverdet i sliren. «Dere skal få leve, men dere kommer ikke til å takke meg for det.»

Hadassa forsto gresk. Det var det språket de romerske legionærene i alminnelighet brukte, og det hørtes over hele Judea. Hun begynte å gråte. Da grep han armen hennes og løftet henne opp.

Tertius så på den lille piken som lå på gulvet. Øynene var vidåpne. Hun stirret mot et fjernt punkt, som om hun var gått fra forstanden. Det var ikke første gang han hadde sett et slikt blikk. Hun ville ikke holde ut lenge.

«Lea,» sa Hadassa, redd for det tomme uttrykket i øynene hennes. Hun bøyde seg over piken og slo armene rundt henne. «Søster,» sa hun og prøvde å trekke henne opp.

Tertius visste at den lille piken var så godt som død allerede, og det beste var å la henne være i fred. Men måten som den eldre piken prøvde å beskytte barnet på, vakte medlidenhet hos ham. Selv så lett som den lille piken var, ble byrden for tung for den større.

Han skjøv henne til side og løftet den lille piken opp på skulderen sin, som om det skulle vært en kornsekk. Så grep han den eldre piken i hånden og gikk ut.

Det var stille i gaten. De andre soldatene var gått videre. I det fjerne hørtes skrik. Han gikk med raske skritt, selv om han var klar over at piken hadde sin fulle hyre med å holde tritt.

Det var en stank av død i byen. Overalt lå det lik. Noen hadde de romerske soldatene drept da de inntok byen, andre var døde av sult. Mange hadde ligget der lenge og råtnet. Det skrekkslagne uttrykket i pikens ansikt fikk Tertius til å undre seg over hvor lenge hun hadde oppholdt seg i dette huset.

«Din store, hellige by,» sa han og spyttet i støvet.

Hadassa kjente det gjorde vondt i armen da legionæren grep hardt om den. Hun snublet over en død mann. Han så fryktelig ut. Overalt var det død. Hun følte at hun ville besvime.

Jo lenger de gikk, jo verre ble scenene de møtte. Folk lå som slaktede dyr overalt i byens gater. Stanken av blod og død var så tung at Hadassa måtte holde seg for munnen.

«Hvor plasserer vi fanger?» ropte Tertius til en soldat som skilte

døde. To soldater fjernet en romersk kamerat som lå mellom to jøder. Andre legionærer dukket opp med saker de hadde plyndret i templet. Vogner var allerede fullastet med gull- og sølvkar, fat, krukker og lampeholdere. Kobberkar ble stablet opp, sammen med mye annet som var blitt brukt i tempeltjenesten.

Soldaten så opp på Tertius, deretter på Hadassa og Lea med et spørrende blikk. «Nede i gaten og gjennom den store porten, men jeg synes ikke de to du har der er noe å bry seg med.»

Hadassa så opp mot det som engang hadde vært en tempelmur. I det fjerne hadde marmoren sett ut som et snødekket fjell. Nå var alt sotet og svart og maltraktert av beleiringsmaskinene. Gullet var smeltet. Store deler av muren var brutt ned. Også det hellige templet var et sted med død og ødeleggelse.

Det var så vidt hun klarte å bevege seg, alt hun så gjorde henne kvalm og redd. Røyken svidde i øyne og hals. Mens de gikk langs tempelmuren, hørte hun skrik. Munnen kjentes tørr, og hjertet banket hardere mens de gikk mot porten til kvinnenens forgård.

Tertius skjøv henne foran seg. «Hvis du besvimer, dreper jeg deg, og søsteren din også,» sa han.

Det var tusener av overlevende inne i forgården. Noen av dem jamret over det de hadde mistet, andre sørget over sine døde. Soldaten skjøv henne gjennom porten. Det var fullt av fillete skikkelser foran henne. De fleste var preget av sult, svakhet og håpløshet.

Tertius løftet barnet ned fra skulderen. Hadassa tok imot henne og prøvde å støtte henne, men Lea sank hjelpeløs sammen. Soldaten snudde seg og gikk.

Det var tusener som gikk omkring og så etter slektninger eller venner. Andre hadde samlet seg i små grupper, der de satt og gråt. Noen ensomme sto og stirret ut i tomme luften – som Lea. Det var så varmt her at Hadassa kunne nesten ikke puste.

En levitt rev i stykker den blå og oransje tunikaen og ropte i stor smerte: «Min Gud! Min Gud! Hvorfor har du forlatt oss?» En kvinne like ved ham begynte å gråte uhemmet. Den grå drakten hennes var istykkerrevet og blodig ved skulderen. En gammel mann, kledd i en blå- og hvitstripet kjortel, satt alene med ryggen mot veggen.

Leppene beveget seg. Hadassa visste at han tilhørte Det høye råd. Kjortelen symboliserte ørkendrakten og teltene som de første patriarkene hadde brukt.

Her og der i mengden satt også nasireere med sitt lange hår, og seloter med skitne og fillete bukser og skjorter. Over disse hadde de korte, ermeløse vester med en blå dusk i hvert hjørne. De var fratatt sine kniver og buer, men likevel så de fremdeles fryktinngydende ut.

Plutselig var det noen som begynte å krangle. Kvinner skrek. En del romerske legionærer bante seg vei gjennom mengden og hogg ned kamphanene, sammen med flere andre, hvis eneste forbrytelse besto i at de var i nærheten. En romersk offiser stilte seg på de høye trappene og ropte ned til fangene. Han pekte ut flere menn i flokken, og de ble slept ut for å korsfestes.

Hadassa klarte med en kraftanstrengelse å bære Lea nærmere muren, til et tryggere sted. Det var like ved levitten. Da solen gikk ned og mørket kom, trykket hun Lea tett inntil seg. Hun måtte prøve å holde henne varm. Men neste morgen var Lea død.

Søsterens vakre ansikt var befridd fra frykt og lidelser. Leppene kruset seg i et lite smil. Hadassa trykket henne tett mot brystet, som om hun ville bysse henne. Det var grusomt. Hadassa var så fortvilet at hun klarte ikke engang å gråte. Da en romersk soldat kom bort, merket hun knapt at han prøvde å ta Lea fra henne, men instinktivt holdt hun fast på søsteren.

«Hun er død. La meg ta henne.»

Hadassa presset ansiktet mot søsterens hals og klynket. Romeren hadde sett så mye død at det gjorde ikke særlig inntrykk på ham. Han ga Hadassa et slag og løsnet grepet om den lille piken. Så sparket han henne vekk. Halvt bevisstløs ble hun liggende der og se på at soldaten bar Lea til en vogn som allerede var temmelig full av døde kropper. Det var folk som hadde dødd i løpet av natten. Han slengte den lille kroppen fra seg med en likegyldig mine.

Hadassa lukket øynene og trakk bena oppunder seg. Hun begynte å gråte.

Dagene fløt sammen. Hundrevis av mennesker døde av sult, flere

av fortvilelse og håpløshet. Noen av de friske fangene ble satt til å grave massegraver.

Rykter spredte seg om at Titus hadde gitt ordre om at ikke bare templet skulle ødelegges, men hele byen. Bare Fasaelus-, Hippikus- og Mariamnetårnene skulle stå igjen, av forsvarsmessige grunner, sammen med en del av vestmuren. Ikke siden den babylonske kong Nebukadnesar hadde lagt Salomos tempel i grus, var noe slikt skjedd. Jerusalem, deres elskede Jerusalem, skulle opphøre å eksistere.

Romerne kom med korn til fangene. Noen jøder som fremdeles holdt hardnakket stand mot det romerske regimet, nektet å ta imot sin rasjon i en siste, fortvilet opprørshandling. Det var mer synd på de syke og svake som ble nektet korn, ettersom romerne mente det var bortkastet å gi mennesker mat som ikke ville overleve marsjen til Cæsarea. Hadassa var blant de sistnevnte, så hun fikk ikke noe.

En morgen ble hun, sammen med de andre, ført utenfor bymurene. Hun så med gru på det som hadde skjedd der. Tusener av jøder var blitt korsfestet. Nå holdt åtsselfuglene festmåltid. Bakken der beleiringsmaskinene sto, hadde drukket så mye blod at jorden var rødbrun og hard som tegl. Hele landskapet var forandret. Det fantes ikke et tre, bortsett fra skogen av kors, ikke en busk, ikke et gresstrå. Foran henne bredte det seg et øde landskap, og bak henne lå den engang så mektige byen. Nå var den forvandlet til en ruinhaug.

«Fortsett!» ropte vakten. Svøpen hvinte like over hodet hennes. Straks etter ble en mann truffet i ryggen. En annen mann, som gikk rett foran henne, hadde vanskelig for å gå. Plutselig snublet og falt han. Da vakten trakk sverdet, prøvde en kvinne å stanse ham, men han slo henne ned med knyttneven, så gjorde han kort prosess med mannen. Han rullet ham utfor skråningen, der kroppen ble liggende sammen med tusener andre. En annen fange hjalp den gråtende kvinnen på føttene, så fortsatte marsjen.

De ble plassert ikke så langt fra Titus' leir.

«Det later til at vi må lide oss gjennom en romersk triumfmarsj,» sa en mann med bitter stemme. De blå duskene på vesten røpet at han var selot.

«Ti stille, ellers blir du kråkemat som alle disse andre,» kom det advarende fra en annen.

Mens fangene så på, marsjerte legionene i formasjoner fram for Titus, som var iført en gyllen rustning. Det var flere fanger enn soldater, men romerne opptrådte organisert og disiplinert og hadde full oversikt over det hele. For Hadassa var de tusener av menn som marsjerte i perfekte formasjoner et skremmende syn. En eneste stemme eller et signal kunne få hundrer til å bevege seg som én mann. Hvordan kunne noen tro at de klarte å beseire slike som disse? De fylte hele horisonten.

Titus holdt en tale. Av og til gjorde han et opphold så soldatene skulle få anledning til å applaudere. Så ble det delt ut belønninger. Offiserer sto foran sine menn. Våpen og rustninger skinte i sollyset. Det ble lest opp lange lister på slike som hadde utmerket seg i krigen. Titus selv plasserte kroner av gull på hodene deres og gygne lenker om halsen. Noen fikk lange, gygne spyd og sølvmedaljer. Alle ble forfremmet til en høyere grad.

Hadassa så seg rundt på sine medfanger. Hun så det bitre hatet i øynene deres. Å være vitne til en seremoni som denne, var som å få salt i åpne sår.

Massevis av bytte ble utdelt blant soldatene, så talte Titus på nytt.

Han ønsket sine menn fortsatt lykke og framgang. Soldatene svarte med høye jubelrop. Ropene steg ytterligere da Titus blandet seg med dem.

Endelig ga Titus ordre til at festen kunne ta til. En hel del okser lå ferdige på de romerske gudenes alter, og på Titus' befaling ble de ofret. Hadassas far hadde fortalt henne at jødisk lov krevde utgyttelse av blod som soning for synd. Hun visste at prestene i det hellige templet daglig bar fram offer, en stadig påminnelse om behovet for omvendelse. Men faren og moren hadde fra hun var liten fortalt henne at Kristus hadde utgytt sitt blod som en soning for verdens synder, og at Moseloven var oppfylt i ham. Det var ikke lenger nødvendig å ofre dyr. Hun hadde derfor aldri vært vitne til at dyr ble ofret. Nå så hun med gru på at den ene oxen etter den andre ble drept som et takkoffer. Synet av alt blodet som fløt utover steinal-

terne, gjorde henne kvalm. Hun lukket øynene og snudde seg vekk.

De slaktede oksene ble delt ut til den seierrike hæren. Nå skulle det festes. Duften av stekt kjøtt ble plagsom for de sultne fangene, men selv om de var blitt tilbudt noe, ville de rettroende jødene ha nektet å spise det. Det var bedre med støv og død enn kjøtt som var ofret til hedenske guder.

Soldatene ga ordre om at fangene skulle stille seg i kø for å få sin rasjon av hvete og bygg. På svake føtter reiste Hadassa seg og stilte seg i køen, sikker på at hun også denne gangen ville bli nektet mat. Øynene var fylt av tårer. *Gjør som du vil, Gud*, sukket hun i sitt indre. Da hennes tur kom, ventet hun å bli skjøvet til side, men i stedet ble hendene hennes fylt av gylne kjerner.

Det var nesten som om hun hørte morens stemme: *Herren vil sørge for oss.*

Hun så opp i den unge soldatens øyne. Ansiktet var hardt, brunbrent av Judeas sol. Det var ikke antydning til følelser. «Takk,» sa hun på gresk, uten å tenke over hvem han var eller hva han kunne ha gjort. Øynene hans begynte å flakke. Noen dyttet henne hardt i ryggen og bannet på arameisk.

Idet hun beveget seg videre, fulgte den unge soldaten henne med øynene, men det var hun ikke klar over. Han stakk skålen i korntønnen igjen og fylte nye hender, uten å ta blikket fra Hadassa.

Hadassa satte seg i en bakkeskråning. Hun satt for seg selv med bøyd hode mens hun holdt krampaktig på komet. Følelsene truet med å ta overhånd. «Du dekker bord for meg like for mine fienders øyne,» hvisket hun og begynte å gråte. «Å, Far, tilgi meg. Leg meg og før meg på dine veier. Jeg er så redd, Herre. Bevar meg med din sterke arm.»

Hun åpnet øynene og hendene. «Herren sørger for meg,» sa hun stille og begynte å spise kjernene.

Idet solen gikk ned, følte hun seg merkelig rolig. Selv med all ødeleggelse og død rundt henne, og med all lidelsen som hun visste ventet henne, følte hun Guds nærhet. Hun så opp mot den klare nattehimmelen. Stjernene funklet, og det blåste en mild bris som minnet henne om Galilea.

Natten var varm ... hun hadde spist ... hun skulle leve. «Gud etterlater seg alltid en rest,» hadde Markus sagt. Av alle i familien var det hun som var svakest i troen, hun var tvileren og den minst frimodige. Hun var minst skikket.

«Hvorfor valgte du meg, Herre?» hvisket hun gjennom tårer.
«Hvorfor meg?»